

Gerontolojiye Yunan Mitolojisinden Bakmak

Hıdır APAK^{1,*}

¹ Dr. Öğr. Üyesi – Mardin Artuklu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Mardin, Türkiye – ORCID: 0000-0002-2330-3093

Sosyal Çalışma Dergisi (2020) 4 (1), 33-38
Copyright © 2020 İZU

YAYIN BİLGİSİ
Yayın geçmişi:
Gönderilen tarih: 18 Nisan 2020
Kabul tarihi: 29 Mayıs 2020
Yayımlanma tarihi: 06 Haziran 2020
Anahtar kelimeler:
Gerontoloji
Mit
Mitoloji
Yaşlılık.
Key Words:
Gerontology
Myth
Mythology
Old Age.

ÖZ

İnsanlık tarihi, geçmişin mirasını paylaşıp üzerine eklenen yenilik ve değişikliklerle şekillenmeye devam etmektedir. Bu durum kendini, insan yaşamının bir evresi olan yaşlılıkta da göstermektedir. Yaşlılık, kronolojik yaşın ilerlemesine paralel olarak biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlar kazanan bir dönem olarak tanımlanabilir. Tarihin başlangıcından beri, yaşlanma süreci ve ölümün üstesinden gelmeye ilişkin çabalar insanların sözlü tarihinin ve kültürünün en önemli birleşimlerinden olan mitlerde de yer almıştır. Yaşlanma sürecine ilişkin mitlerle ruhsal bir derinlik ve temel insanlık geleneklerini eklemek, gerçekçi ve kalıcı sonuçlar ortaya koyacaktır. Yunan mitolojisi kültür veya bölgeden bağımsız olarak, gerontolojinin daha iyi anlaşılması için değerli bir bilgi kaynağı olarak görülebilir. Bu çalışma, Antik Yunan mitolojisinin imgesel ufkundan yola çıkarak gerontolojiye yansımalarını tartışmaktadır. Çalışmada gerontoloji ile mitoloji ilişkisi Yunan mitolojisi üzerinden incelenmiştir. Yaşlılık ile ilgili mitolojik referanslar, mitoslar ve Tanrılar üzerine analizler yapılmaya çalışılmıştır. Yunan mitolojisinde yaşlılık tedavi edilmesi ve savaşılmaması gereken, insanın başına musibetler açan, ölümsüzlüğü engelleneyen, istenmeyen ve güçsüzlük olarak tanımlanmaktadır. Bu mitolojik anlatılardan bazıları bugün hala yaşlılık olgusunu anlamada ışık tutmaktadır.

ABSTRACT

The history of humanity continues to be shaped by the innovations and changes, in addition to the legacy of the past. This situation also shows itself in old age, a stage of human life. Old age can be defined as a period that gains biological, psychological and sociological dimensions in parallel with the advancement of chronological age. Since the beginning of history, the aging process and struggles to overcome death have been involved in myths which is one of the most important combinations of people's oral history and culture. Adding a spiritual depth and basic human traditions with myths related to the aging process will reveal realistic and lasting results. Regardless of culture or region, Greek mythology can be seen as a valuable source of information for a better understanding of gerontology. This study discusses the implications of gerontology based on the imaginative horizons of Ancient Greek mythology. In the study, the relationship between gerontology and mythology is examined through Greek mythology. Analyzes on mythological references, mythos and gods about old age was made. In Greek mythology old age is defined as the need to be treated and fought, causing misfortunes to man, undesired and weakness. Some of these mythological narratives still shed light on understanding the phenomenon of old age.

1. Giriş

İnsanoğlunun sahip olduğu miras, geçmişten alınanlar üzerine eklenen yenilik ve değişikliklerle günümüze kadar gelmiş ve geleceğe de devredilerek şekillenmeye devam edecektir. Gelecekte de bu şekillenme devam edecektir. Bu durum yaşlılık ve yaşlanma için de geçerlidir. 21. yüzyılda toplam nüfus içerisinde yaşlı nüfus oranlarının giderek artması ve nüfusun yaşlanması, üzerinde en fazla konuşulan ve konuşulması beklenen küresel bir olgudur.

Son yüzyılda sanayileşmiş ülkelerde, ortalama yaşam süresinde ciddi artışlara şahit olunmuştur. Yaşam beklentisindeki bu artış eğilimi böyle doğrusal olarak devam ederse, bugün doğan insanların neredeyse yarısı 100'e yakın bir yaşa erişebileceklerdir (Baltes,

2006).

Yaşlanma; vücudun molekül, hücre, doku, organlarında zamanla ortaya çıkan ve geri dönüşü olmayan yapısal ve işlevsel değişikliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Kalınkara, 2011). Yaşlılık ve yaşlanma sadece içinde yaşadığımız yüzyılı ilgilendiren bir olgu değildir. İlk insandan bu yana yaşlılık hayatın bir parçası olagelmıştır. İnsanlar varoluşlarından beri daima, kâinatı ve onun sunduğu hayatın sırlarını anlamaya çalışmaktadır. Bireyler hayattaki varoluşlarını devam ettirebilmek veya daha uzun süre yaşayabilmek amacıyla büyük bir mücadele içerisine girmiştir. Bu dürtü insanların ölümsüzlük ve sonsuz yaşam arayışlarının ana nedenini oluşturmaktadır. Öyle ki insanların hayal gücünün çıktısı olan mitolojik anlatılarda, genç kalma veya ölümsüz olma arzusunun

* Sorumlu yazar e-mail adresi: hidrapak@gmail.com

imgellemi ortaya çıkmaktadır (Kılıç & Eser, 2017).

Mitoloji, insanın doğayla uyumunu ve doğa olaylarının bilinmezliklerini anlamlandırma aracı olmuştur (İnce Yakar, 2019). Birçok mitolojik eser şu anki bilgilere katkıda bulunurken, bugün yaşanan bazı durumların geçmişteki en iyi gözlemlerinden biri olmaktadır.

Yunan mitolojisinde tanrı olan Zeus'un beyaz bir boğaya dönüşerek kaçırıldığı Avrupa bugün Avrupa kıtasına adını vermektedir. Doğa olaylarının isimleri de mitolojiden esinlenmektedir. Volkan, mitolojide karşılığı olan Vulcanus'tan, Tayfun Typhon'dan, bora Borea'tan ismini almaktadır. Ayrıca bitki isimleri (defne, nergis vb.) ve gezegenler (Jüpiter, Pluton vb.) de mitolojiden doğan simgesel adlandırmalardan nasibini almışlardır (Subaşı, 2019).

Tıp, psikiyatri ve psikoloji gibi alanlar terminoloji oluşturma ve disiplin içerisinde var olan bazı durumları açıklamak için mitolojilerden yararlanmışlardır. "Akhilleus'un tek zayıf noktası olan yeri bugün tıp teriminde onun adı ile yani aşil tendonu olarak anılmaktadır. Hijyen denildiği zaman aslen sağlık tanrıçası olan Hygieia'dan türemiş bir kavramdan bahsediyoruz" (Subaşı, 2019). Bunun dışında özellikle psikoloji alanında mitoslar barındırdıkları anlamlar ile derin ve karmaşık durumları tanımlamak için yoğun simgesel anlamlar ihtiva etmektedirler Sigmund Freud Yunan mitolojisine, edebiyatına ve sanatına yaptığı atıflarla psikanaliz kuramını oluşturmuştur. Freud mitolojilerde yer alan efsanelerin psikanalizle ilgili bir ders önermek için fazlasıyla yeterli olduğunu gözlemlemiş ve incelemiştir. Freud gibi birçok teorisyen, araştırmacı, yazar ve sanatçı da eserlerinde, okuyucu ve dinleyicilerini mitolojik hikâyelere bağlamaya çalışmaktadırlar (Anastasopoulos, Soumaki & Anagnostopoulos, 2010).

Bu çalışma da Antik Yunan mitolojisinin modern yaşlılığa yansımalarını vurgulamaktadır. Yaşlanma sürecine ilişkin mitlerle ruhsal bir derinlik ve temel insanlık geleneklerini eklemek, gerçekçi ve kalıcı sonuçlar ortaya koyacaktır. Yunan mitolojisi kültür veya bölgeden bağımsız olarak, gerontolojinin daha iyi anlaşılması için değerli bir bilgi kaynağı olarak görülebilir. Mitolojiyi kullanarak yapılan çalışmalarda eski bulgu ve açıklamaları hatırlamak, yaşlılığı daha iyi anlamak ve daha iyi bir sonuç elde etmek amacıyla değerli bir bilgi temeli oluşturabilir düşüncesiyle bu makale, Yunan mitolojisine atıfta bulunarak yaşlılık alanına ışık tutmaya çalışmaktadır. Çalışmada ilk olarak mitoloji ve gerontoloji ilişkisi ele alınacak daha sonra Yunan mitolojisi üzerinden yaşlılık ile ilgili mitolojik referansları tanımlamak için Geras, İatros, Senius, Eos ve Tithonos gibi mitolojik figürler kullanılarak Antik Yunan mitolojisinden gerontolojiye doğru bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

2. Mitoloji ve Gerontoloji

"Mitoloji" kelimesi Türkçe'de, söylenbilim veya söylenebilim olarak ifade edilir (Bayat, 2005). Mitoloji kelimesinin etimolojik kökeni, Yunancada efsane ve hikâye demek olan mythos ve söz anlamına gelen logos kelimelerinin birleşimidir. Mytos masallar ve efsanelerdeki sorulara atıf yaparken logos ise bu sorulara cevap olarak değerlendirilebilir. Mitoloji; antik çağ insanların inandıkları Tanrıların, kahramanların, perilerin, devlerin ve mistik unsurların hayat ve maceralarından bahseder (Can, 2011).

Mitler bağlar ve arkaik desenler içeren evrensellikler olarak kabul edilirler (Anastasopoulos vd., 2010). Mitoloji antik dönemlerde insanların maddi ve manevi tecrübelerini toplu olarak ifade eden dramatik, ilham verici ve çarpıcı hikâyeler ile efsanelerdir. Mitolojilerde anlatılanlar insana dair en eski ve değerli bilgi olma özelliklerini korumaktadırlar. Günümüzün tüm sosyal bilim dallarının ilgisini kendi üzerine çekmeyi başarmasını da bu zenginliğe borçludur (Göçen, 2018).

Mitolojinin nelerden doğduğunu daha iyi anlamak adına insanoğlunun çok eski zamanlardaki hayatına bakılmalıdır. İnsanoğlu varoluşundan itibaren nereden geldiğini, nereye gittiğini, hayatın ve ölümün ne olduğunu ve bütün doğa olaylarını bilmek

istemektedir. Günümüz insanı için pek basit görünen tabiat olayları eski çağlarda yaşayan insanlar için çözülmeyen bir olaylar dizisine dönüşebilmektedir. Bu çözülmeliği de rasyonel açıklamalarla değil daha çok tabiatüstü varlıklarla çözmeye çalışmaktadır. Burada da bir çözüm aracı olarak mitoloji ortaya çıkar (Can, 2011; Daniels, 2017).

Genel olarak, mitolojilerin araştırmaya çalıştığı ilk konu yaratılışın ve varlığının kökenleri, ikinci konu ise insan davranışını yöneten ilkelerin neler olduğudur. Efsanevi yaratıkların savaşları sayesinde, insanlığın iç dünyasının mücadeleleri ortaya çıkar. İlahi müdahalelerin, birincil nesnelere yardımcıyla insan, içindeki meşru olmayan arzuların ve fantezilerin büyüleyici canavarıyla savaşır (Anastasopoulos vd., 2010).

Yaşanmışın halen yaşamakta olduğunu vurgulayan mitolojiler temel olarak şunu anlatmaktadır; hiçbir şey geçmişte kalmamıştır, günümüzde varlığını ve geçerliliğini sürdürmekte ve geleceğe de aktararak, yeniden ve yeniden yaşanacaktır (Saydam, 1997). Mitolojileri incelemek, insanlığın var olma serüveninde onun tekrarlanan bireysel hikâyesini yakalayabilme adına önemlidir. Mitolojileri incelemek insanı incelemenin bir kulvarıdır (Göçen, 2018). Mitolojiler, hayatın vazgeçilmez bir ögesi olan yaşlanmayı ve toplumlarındaki yaşlıları da kendi içinde değerlendirmişlerdir. Bayat'a (2005, s. 86) göre, "mitoloji, dünyanın oluşumunu, vasıtaların biçimlenmesini açıklayan dinamik işaretler sistemidir. Mit, her zaman herhangi bir noktada insanı ilgilendiren hayat hakikati ile karşılaşır ve onu kendine has bir şekilde açıklar." Bu bağlamda çeşitli medeniyetler tarafından yaratılan mitolojilerde yaşlılık yer almıştır.

Yaşlanma kavramı doğumdan ölüme kadar devam eden süreci tanımlamak için kullanılmaktadır. Yaşlılık ise bu süreçte olgunlaşma ve kendini gerçekleştirimin ardından ortaya çıkan farklı değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak değerlendirilebilir (Gönen & Hablemitoğlu, 2001). Yaşlılık, kronolojik yaşın ilerlemesine paralel olarak biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlar kazanan bir süreç olarak tanımlanabilir (Koşar, 1996). Gerontoloji, kavramı ise yaşlanmayı sosyo-ekonomik, biyolojik ve sosyolojik açıdan inceleyen bilim dalının adıdır (Durgun, 2015). Kısacası, gerontoloji yaşlılık sorunları ile ilgilenen bir bilim dalıdır.

Zamanın başlangıcından beri, yaşlanma sürecine ve ölümün üstesinden gelmeye karşı mücadeleye ilişkin mitler, insanoğlunun sözlü tarihinin bir bileşeni olmuştur. Vücuttaki birçok fizyolojik değişikliği anlamak ve açıklamak gibi bir işlevi de olan mitolojiler yaşlılık ve yaşlanmayı anlayabilmek adına güçlü bir söylem oluşturmaktadırlar.

Antik Yunan mitolojisine göre Prometheus insanlığın koruyucusu ve kurtarıcısı olarak resmedilir. Prometheus Tanrılardan insanlar için ateş çalıp insanlara ulaştırdığında Tanrı Zeus'un gazabına uğramıştı. Zeus ceza amaçlı onu Kafkas dağlarında bir kayaya zincirlemiş ve uçurumdan asılarak akbaba veya kartalın karaciğerinden yiyeceği bir cezaya çarptırılmıştır. Prometheus'un gündüz kartal tarafından yenilen karaciğeri geceleri kendisini yeniliyordu. Karaciğerin yenileyici gücü nedeniyle, sonunda serbest bırakılmak üzere hayatta kaldı. Ayrıca Tanrılar insanoğlunu da Pandora kutusunu göndererek cezalandırdılar. Doyumsuz bir merak nedeniyle insanoğlu Pandora'nın kutusunu açtığında veba, hastalıklar ve yaşlılık gibi kötü durumlar serbest bırakıldı (Morley, 2004).

Mitolojiler Türk, Mısır, Hint, Çin, İran gibi birçok medeniyetin geçmişinde varlığını göstermiştir. Günümüzde yaşayan bazı milletlerin de hâlâ inandıkları mitolojileri vardır (Can, 2011). Yaşlılık da farklı mitolojilerde ele alınmıştır. Türk mitolojisinde Aksaçlı (Aksaçlı, Ağşaçlı, Akçaçtı, Göksaçlı, Kocakarı), Türk halk kültüründe ihtiyar kadın, nine anlamlarında kullanılır. Aksaçlı, kimsesiz ve yalnız bir birey olarak yaşamını sürdürmektedir. Mitolojik anlatılarda çoğu zaman yolda kalmışlara ve kahramanlara yardım eden ve evinde ağırlayan bir kadın olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca Aksaçlı'nın hekimlik gibi bir yönünün de olduğu ve kahramanları iyileştirdiği bilinmektedir. İlaçlar hazırlayarak kahramanların yaralarını iyileştirir. Yine farklı mitolojilerde

yaşlanma ve yaşlılık Babil'in yarı Tanrı Gılgamış'ın hikâyesi, Ayavanna'nın Hint hikâyesi, Çinlilerin "sekiz ölümsüz" efsanesi gibi mitlerde de gündeme gelmektedir. Yaşlılık Yunan mitolojisinde de detaylıca ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde Yunan mitolojisinde gerontolojik izlere daha detaylı değinilecektir.

3. Yunan Mitolojisi ve Gerontoloji

Çeşitli medeniyetlerin mitolojileri içinde en çok incelenmiş ve bilginlerin (mitologların) üzerinde en çok çalıştıkları mitolojilerden biri Yunan mitolojisidir (Can, 2011). Ayrıca Batı kültürünün kökenleri, Antik Yunan kültürü ve mitolojisi ile ilişkilidir ve insan davranışının ve sosyal organizasyonların mevcut birçok yönü hala bu köklere dayanmaktadır (Fornaro, Clementi, & Fornaro, 2009). Yunan mitolojisinde ölüm, uyku, intikam, gençlik, korku, acı vb. birçok soyut duygu veya durum bir Tanrı halinde kişileştirilmiştir. Mitolojiler genel olarak Tanrılar, kahramanlar ve yarı Tanrılarla ilgilenecek, insanların varoluşsal endişeleri, doğaüstü anlayışları, kader, geçmişte ne olduğu ve gelecekte ne olacağı ihtiyaçlarına cevap verme adına oluşturulmaktadır (Anastasopoulos vd., 2010).

Yunan mitolojisi yapısında insani vasıfların başka bir varlığa atfedilmesi olarak tanımlanan antropomorfik bir özellik taşır (Karalar, 2019). Ayrıca mitolojilerin en zenginlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Buxton (2016), hiçbir uygarlığın Yunanistan'dan daha zengin ve daha bol mit üretmediğini söylemiştir. Bununla birlikte anlatılar aracılığıyla, Antik Yunan kültürünün temel unsurlarını ve varsayımlarını sembolik dilde tasvir ederek felsefe, sanat ve tıp gibi birçok bilim formuna ilham kaynağı olmuştur.

Yunan mitolojisinde yaşlılıkla ilgili meselelerle ilgili de mitoslar ve efsaneler bulunmaktadır. Bunun yanında yaşlılar ve yaşlılık istenmeyen ve güçsüz olarak tanımlanmaktadır. Yaşlanmanın metaforik anlatımlarının bir kısmı gri saçla doğmuş ya da saçları doğumda griye dönmeye başlayan ırkların tanımlarını içermektedir. Hesiod'un sekiz yüz yirmi sekiz satırlık "İşler ve Günler" şiirinde bu mitlere rastlanılmaktadır (Felton, 2012). Ayrıca Yunan mitolojisi üzerinde yaşlılık ile ilgili mitolojik referanslar Geras, İatros, Senius, Eos ve Tithonos üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. Geras, İatros ve Senius

"Gerontoloji; sosyoloji, ekonomi, biyoloji ve psikoloji gibi birçok bilimsel disiplinden yararlanan yaşlanma ve yaşlılık bilimidir. "Gerontoloji" kelimesi, Yunanca "yaşlı adam" anlamına gelen "geron" ve "büyümek, olgunlaşmak veya yaşlanmak" anlamına gelen "gerh" kelimelerinden türetilmiştir (Komp & Aartsen, 2013). Kelime anlamı olarak "ihtiyar" anlamına gelen Antik Yunanca "geros" kelimesi ve yine "ilim" anlamına gelen "logos" kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Gerontoloji yaşlanma ve yaşlılık konularını inceleyen bir bilim dalıdır. Geriatri ise yaşlıların sağlık durumu ve hastalıklarını inceleyen bir tıp alt alanıdır. Hem tıbbi bakım hem de tedavi yönünü inceler (Sevil, 2005). Geriatri, "yaşlı tıbbi" anlamına gelmektedir.

Geriatri kelimesinin etimolojik kökeni "geras" ile "iatros" kelimelerinin birleşimidir. İatros şifacı, hekim anlamındadır. "İatros"lar veya "iater" veya "doktor şifacıları"nın oynadığı rol de Homeros tarafından "Tanrılara eşit" ve "olağanüstü kahraman" olarak tanımlanmaktadır (Fornaro vd., 2009). İatsos kelimesi, psikiyatri kavramının kökeninde de bulunmaktadır. Psikiyatri terimi Johann Christian Reil tarafından 1808 yılında ortaya atılmıştır. Psikiyatri psykhe ve iatros kavramlarından türetilerek ruh şifacısı/ ruh doktoru olarak ortaya kullanılmıştır. Ayrıca felsefi veya teolojik ruhta kastedilmemiş olup, temel bir tıbbi disiplin olduğu vurgusu yapılmıştır (Marneros, 2008).

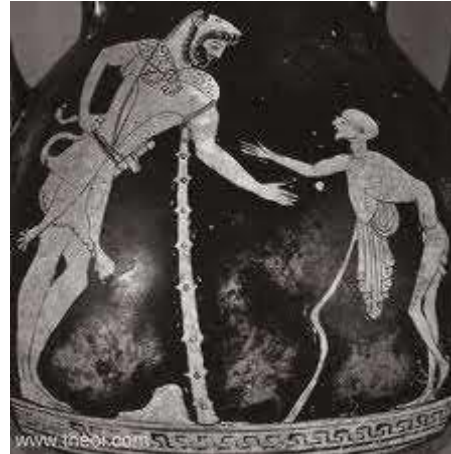
Geriatri kavramının kökeninde geçen Geras, Yunan mitolojisinde ihtiyarlık ve yaşlılık Tanrısıdır. Nyx'in oğlu ve yaşlılığın kişileşmiş olan Tanrısıdır. Gençlik Tanrıçası Hebe'nin zıddı olarak görülür (Greek Gods & Goddesses, 2020). Geras keder, korku, açlık, ölüm, acı ve hastalıkların olduğu yeraltı dünyasının girişinde

bulunmaktadır (Maicar, 2020).

Antik Yunan mitolojik anlatılarında, evrenin başında Tanrıların Tanrısı Zeus bulunmaktadır. Sayısız kederlerle, acılarla inleyen, ızdırap çeken bahtsız insanlara acıyan Zeus, düşündü ve şöyle seslendi: İnsanların ve dolayısıyla Tanrıların rahat etmeleri, ızdıraplarından kurtulmaları için eşsiz bir kahraman yaratmalıyım; bu kahraman, insanları bütün tehlikelerden kederlerden uzaklaştırmalı onları selamete eriştirmeli, kuvveti ve fazileti ile dünyayı kötülüklerden temizlemelidir (Can, 2011). Yunan mitolojisinde, her zaman Tanrıların insan eylemlerine müdahalesi vardır. Yaşlılık istenmeyen bir durumdur ve yaşlılık korkusu bir kahraman tarafından ortadan kaldırılmalıdır. Gençler ise devamlı var olmalı, genellikle erkekler ve Tanrılar arasında ayrıcalıklı bir pozisyon kazanan bir kahraman haline gelmelidir.

Böylelikle Zeus, Herakles'i (Herkül) yarattı. Geras yaşlılık Tanrısı olarak insanları yaşlandırarak güçsüzleştirip hastalandırmaktadır. Mitosa göre Geras'ın bu durumu insanların başına bela olması anlamına gelmektedir. Bir kahraman olan ve insanlardan belaları uzaklaştırmaya çalışan Herkül için Geras mağlup edilmelidir. Mitosa göre de Geras, Herkül tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Geras, vazolar üstünde yaşlı, pörsümüş bir adam olarak Herkül ile birlikte resmedilir. Tipik olarak Yunan sanat eserlerinde toga giyen ve bastona yaslanmış yaşlı bir adam olarak tasvir edilir. Herkül'ün bir elini tutar ve yardım istiyormuş gibi Herkül'e bakar. Romalılar ayrıca Geras'ı bir bastona yaslanmış, yaşlı bir adam olarak resmederler. Geras, Romalılarda Senectus olarak biliniyordu. Küçülmüş, kırılan vücudu sadece yaşlılığı değil, aynı zamanda insanın acı verici yaşlanma ve ölüm korkusunu da sembolize ediyordu (Greek Gods & Goddesses, 2020).

Resim 1. Herkül ve Geras (Antik Grek vazo-siyah vazo)

Yunan mitolojisinde ihtiyarlıkla anılan bir diğer Tanrı Senius'tur. Senius ihtiyarlığa gözcülük eden tanrı (Can, 2011) olarak Geras'ın yaşlılıkla beraber ortaya çıkan sorunları ve meşakkatleri aşmaları için insanlara yol göstermektedir. Geras hastalandırıp güçsüzleştirirken, Senius ise yaşlılıkla beraber gelen meşakkatlerde yaşlılara destek olmaktadır. Yunan mitolojisinde yaşlılık Tanrısı Geras, sık sık bastonu tutan bir baston adam olarak tasvir edilirken, gençlik Tanrıçası Hebe, Gençlik Çeşmesi'nin koruyucusudur. Yaşlanmayı düşündüğümüzde, yaşam beklentisi artmış ve yaşlılık üzerine geriatri alanında çok ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Sonuçta günümüzde belki de Geras için umut var gibi görünüyor. Belki de yakında bastonunu çıkarabilir, sağlığı hakkında endişelenmeye daha az zaman harcayabilir ve kaykay yaparken daha fazla öze kim yapabilir (Granger, Mott, & Emambokus, 2016). Bu anlamda Geriatriye, Geras ile mücadele eden bilimdir de diyebiliriz aslında. Ayrıca yaşlılığın halen oran olarak artarak devam etmesi ve yapılan "sağlıklı yaşlanma ve antiaging" çalışmalarından da Geras'ın günümüzde henüz ölmediği ifade edilebilir.

Günümüzde de insanoğlunu ölüme götüren Geras, ara sıra Herkül ile birlikte eğri ve zayıflamış yaşlı bir adam olarak ortaya çıkmaktadır. Belki de ölümsüzlüğü elde etmek için Herkül, Geras'ı

insanoğlundan tehdit ederek uzak tutmaya devam ediyordur (Hard, 2004). Herkül belki de bugün gücünün bir kısmını geriatriye devretti ve geriatri de ölümsüzlüğü sağlamayı veya yaşlanmayı geciktirmeyi sağlamaya çalışmaktadır. Geras'a karşı tam savunma var mıdır sorusunun cevabı ise "şimdilik yoktur" şeklinde olacaktır.

3.2. Eos ve Tithonos

Olumsuzluk üzerine kurulmuş bu dünyanın ilginç mitoslarından biri de Şafak Tanrıçası Eos ile onun ölümlü olan son kocası Tithonos'a ait olan hikâyesidir. Eos Tanrıçası Aurora'nın (Şafak) kişileştirilmiş şeklidir. Eos yani şafak Tanrıçası her sabah tahtından kalkar, göğün kapılarını açar ve güneşin gelişini duyurur (Sears, 2018). Eos, birinci tanrısal kuşak olan Titanlar kuşağındadır. Hyperion'la Theia'nın kızı ve Helios'la Selene'nin kız kardeşidir. Eos "gül renkli" parmakları gökyüzünün kapılarını Güneş'in arabasına açan bir Tanrıça olarak tasvir edilir. Efsanesi baştan sona aşklarla doludur. Anlatıldığına göre o, bir zamanlar Ares'le birlikte olmuş ve bu yüzden Aphrodite'nin öfkesini üzerine çekerek onun tarafından ebediyen aşk arzusuyla yanma cezasına çarptırılmıştır (Grimal, 2012).

Aphrodite Eos'u cezalandırmak adına Tanrıları değil, birçok fani insanı sevmesi sağlamıştır. Bu hal Tanrıların onu kınamalarına sebep olmuştur. Herkes tarafından sevilen ve herkesi seven Eos, sonunda Anadolu bir delikanlı olan, Troialı Ilos'un oğlu Tithonos'a âşık oldu. Tithonos sıra dışı bir soy tablosunda, genellikle Troia döngüsüne bağlanan oğullarından biri olarak geçen bir kahramandır. Tithonos'la Eos'un, Emathion ve Memnon adlarında iki oğulları olmuştur (Can, 2011).

Resim 2. Eos ve Tithonos. Gençliğinde Tithonos'u kaçıran Tanrıça Eos, geleneksel olarak bir lir müzik aleti tutuyor.

Eos, Tithonos'u çok severdi Zeus'dan, kocasının öldürülmesini, ona ebedi olarak yaşama imkânının verilmesini rica eder ve bu ricası kabul edilir. Fakat Zeus'tan sevgilisinin sağlığını ve canlılığını korumasını istemeyi unuttur. Tithonos ölümsüz kılınmıştır, fakat sonsuz gençlik istenmediği için ihtiyaçlarıyla hastalıkları artmıştır. Tithonos'un yıllar ilerledikçe yüzü kırışıklıklar içinde kalır, beli bükülür ve çirkin bir ihtiyar haline alır. Eos hep aynı kalırken Tithonos yaşıyor ve kuruyup büzülüyor. Bu duruma daha fazla dayanamayan Eos kalbindeki acı ile birlikte, sevgilisini sonsuza dek görmeyeceği bir odada yaşamaya zorlar. Tithonos bu odada sefil bir hayat sürdürmeye devam eder (Baltes, 2006; Can, 2011; Grimal, 2012; Morley, 2004). Yaşlandıça, Tithonos sonsuz gevezelik etmeye başlamıştır (Karakis, 2018). Bir rivayete göre de yaşlandıça insan görünüşünü kaybederek kupkuru bir ağustos böceği haline alır (Grimal, 2012). Başka bir rivayete göre odada kendi kendine sürekli konuşan zavallı ihtiyar Tithanos, Tanrılardan öldürülmesini ister. Sonunda Tanrılar Tithanos'un haline acıyıp onu cırcır (ağustos) böceği haline dönüştürürler. O günden beri cırcır böceği çenesi düşük bir ihtiyar olduğundan durup dinlenmeden ölmektedir (Can, 2011).

Bu hikâyenin birçok noktasının, çok farklı şekillerde günümüze yansımalarına bakılabilir. İlk olarak Eos'un kalbindeki acı ile

birlikte, Tithonos'u sonsuza dek görmeyeceği bir odada yaşamaya zorlaması günümüzde istenmeyen yaşlıların çocukları tarafından zorla kapatılmasını ve huzurelerini anımsatabilir. Ayrıca Tithonos'un odada sefil bir hayat sürdürmeye devam etmesi ise yaşlıların toplumdan uzaklaştırılmalarını ve görülme istenmeyen bireyler olduğunu da ifade etmektedir. Ağustos veya cırcır böceğine dönüşmesi ise yaşlılara yönelik sürekli söylenip duran, zayıf, güçsüz, ezilebilen algısını ortaya koymaktadır ve bu algı söylem gücünü hala korumaktadır. Bu yüzden artık güçlü olmayan ve istenildiği zaman ezilebilecek bir varlık olarak da yaşlıların bir böceğe benzetilmesi manidardır.

Bu mitolojik efsane bugün hala bize karşı karşıya kalınan bir ikilemi yaşatmaktadır. Bu ikilem uzun yaşama arzusu ve beraberinde gelen olumsuzluklardır. Çünkü yaşam süresindeki artış, ölüm olana kadar yaşam kalitesi ile aynı düzeyde artmamaktadır. Efsanedeki Eos gibi, bazı bilim adamları da şimdi "sınırsız insan yaşam süresi" beklentisi içerisindedir. Fakat bu hayal bir gerçeğe dönüşmeli midir? Bu hayal beraberinde, artan sayıda Tithonos'lar mı oluşturacaktır? Çok uzun süre yaşayan, akıl ve beden sağlığı bozulmuş, çok yaşlı ve zayıf yaşlılarla dolu bir dünya mı olacağız? (Baltes, 2006).

Ölümsüzlük her zaman insanın hayali olmuştur. Bu sadece arzulu bir düşünce olsa da, artık uzun ve sağlıklı bir yaşam sürmek mümkün olabilmektedir. Bugün sanayileşmiş ülkelerdeki insanlar daha uzun yaşıyor ve yaşam süresinin daha da uzatılabileceği görülmektedir. Bu durum yaşlılarda hastalıkların varlığına ve günlük aktiviteler gerçekleştirme yeteneğinin azalmasına neden olmaktadır. Bu noktada yeni yüzyılda aktif yaşlanma kavramı yaşlılık dönemi için farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü aktif yaşlanmayı yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin artırılması için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarının en üst seviyede kullanılması olarak tanımlamaktadır (Özmete, 2019).

Günümüz toplumu genellikle yaşlı bireyleri davetsiz misafir olarak nitelemektedir. Yaşlılığın karakteristik hastalıkları, depresyon, yalnızlık ve vazgeçme hissini tetikleyen hoşnutsuzluk ve sosyal rahatsızlığa yol açmaktadır. Bununla birlikte, ortalama yaşam süresinin uzaması ve ölümün mümkün olduğu kadar uzun süre ertelenmesi, yaşlı insanların terk edilmiş ve mutsuz olmaları anlamına da gelebilmektedir (Malaguarrera, Pistone, & Motta, 1995).

Yaşlı bireylerin bir kısmı Eos'un Tithonos'u bıraktığı gibi yani ölümsüzleştirerek, bir odada yalnız ve unutulmuş olarak hapsedilmeyi istememektedirler. Ayrıca bu seçenек daha uzun bir yaşam veya ölümsüzlükle birlikte ebedi bir demansı (bunama) getirebilmektedir. Kılıç ve Şelimen'in (2017) huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerin huzurevine gelerek, buradaki yaşamı seçmelerine neden olan etkenleri belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada 360 yaşlı bireye ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda yaşlıların huzurevine gelmeden aileleri tarafından bakılmak istemedikleri ve huzurevi yaşamını seçmeye zorunlu kaldıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde İçli'nin (2004) Denizli ili huzurevinde kalan 84 yaşlı üzerinde yaptığı çalışmada da ortaya konulmuştur. Bu çalışmada yaşlı bireylerin huzurevi konusundaki düşüncelerine bakıldığında zorunluluktan kaynaklanan bir kalışın söz konusu olduğu görülmektedir. Huzurevindeki yaşamı çok fazla benimsemedikleri ancak zorunluluktan kaldıkları tespit edilmiştir.

Son yıllarda, gerontoloji alanında çalışan bilim insanları 60 yaş üstü bireyler için uzun ömürlülüğü sağlama ve iyileştirmelerde önemli artışlara katkıda bulunmuşlardır. Ancak teorik ve ampirik kanıtlar 80 yaş ve üstüne ulaşan insan sayısı arttığına, iyileştiriminin daha da zorlaşacağını ortaya koymaktadır. Bu dönem içerisinde bulunan yaşlılar, günlük davranışlarında yeni bir biyo-kültürel eksiklik, kırılabilirlik ve öngörülemezlik düzeyi göstermeye başlayacaklardır (Baltes, 2006). Benzer şekilde modern tıp, dünyadaki bireylerin yaşam beklentisini artırmış ancak artan yaşla ilişkili hastalıkların ilerlemesini durduramamıştır (Hoare, Das & Alexander, 2010).

Gerontologların günümüzde karşılaştıkları ve mitolojilerde de var olan bir konu tartışılmalıdır: Artık yaşama daha fazla yıl eklemek

yerine, var olan yıllara daha fazla yaşam eklenmelidir. Böylelikle yaşamın son zamanlarında insan onuru ve haysiyeti daha fazla korunabilecektir. Ama bunu insanoğlu isteyecek midir? Cevap şimdilik hayır. Günümüzde halen insanlar uzun yaşamayı istemektelerdir. Bu şu soruları gündeme getirmektedir: Neden çoğu insan yaşlı olmak istemez? Neden insanlar her zaman aslında yaşlandıkça olduğundan biraz daha genç olmak ister? Ve neden yetmiş, seksen ve doksan yaşlarına ulaştığında, gerçek yaş ile istenen yaş arasındaki fark önemli ölçüde artmaktadır? (Baltes, 2006). Bunun yamdan modern tıbbın daha iyi seviyelere ilerlemesiyle birlikte güçsüzleşen ve hastalıklarla mücadele eden yaşlı bireylerin sayısında azalmalarda mümkün olabilecektir. Böylelikle insanoğlunun daha fazla yaşama arzusu sağlıklı bir birey olarak gerçekleşebilecektir.

4. Sonuç

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren insanoğlunun yaşlılıkla ilgili karşılaştığı problemler vardır. Bunlar; fiziksel ve zihinsel kapasitenin azalması, gençliğe verilen toplumsal önemin daha fazla olması, sağlık sorunlarının artması, yalnızlık ve başkasına fiziksel olarak bağımlı veya bakıma muhtaç olma durumudur (Kalaycı, Özkul, Yazıcı & Küpeli, 2017; Zastrow, 2015). Bu sorunların büyük bir kısmı mitolojik anlatılarda da yer almaktadır.

Gerontoloji alanında sadece etimolojik cazibenin ve yaratıcı düşüncelerin ötesinde mitolojiler bugün hala yaşlılığı anlamada yardımcı olabilecek potansiyele sahiptirler. Uzun yaşama, ölümsüzlük, sağlıklı, genç ve güzel beden arzusu tarihin her döneminde var olagelmıştır. Mitoslarda da buna rastlanılmaktadır. Yunan mitolojisinde yaşlılık tedavi edilmesi ve savaşımları gereken, insanın başına musibetler açan, ölümsüzlüğü engelleyen, istenmeyen ve güçsüzlük olarak tanımlanmaktadır. Geras bir yaşlılık tanrısıdır ve kötü karakterlidir. Herkül gibi bir kahraman onunla mücadele eder. Tithonus'a ölümsüzlük istenmiştir fakat yaşlılık peşini bırakmamıştır.

Mitolojiden yola çıkarak yaşlılıkla ilgili daha uzun ömür beklentisiyle demans gibi bozuklukların ve engellilik durumlarının da artmasının mümkün olabileceği söylenebilir. Bunun tam tersi olarak da insanoğlunun bitmez tükenmez arzusuyla kaliteli uzun bir yaşam mümkündür. Yaşlanma ile birlikte nöronlar da dâhil olmak üzere vücut yapımızda oluşan hasarların modern tıp ve teknolojinin gelişmesiyle onarılabilmek ihtimali yüksektir. Böylelikle yaşam kalitesi ile uzun ömür sağlanabilecektir. Ama bu gerçekleşemezse insanoğlunun ölümsüzlük arzusu, Tithonus seçeneğini ortaya çıkaracaktır.

Kaynakça

Anastasopoulos, D., Soumaki, E., & Anagnostopoulos, D. (2010). Adolescence and mythology, *Journal of Child Psychotherapy*, 36(2), 119-132.

Baltes, P. B. (2006). Facing our limits: Human dignity in the very old. *Daedalus*, 135(1), 32-39.

Bayat, F. (2005). Mitolojiye giriş. Çorum: Karam Araştırma ve Yayıncılık.

Buxton, R. (2016). Yunan mitolojisi. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Can, Ş. (2011). Klasik Yunan mitolojisi. İstanbul: Ötügen Yayınları.

Daniels, M. (2017). Bir nefeste dünya mitolojisi. (Çev. P. Üstel). İstanbul: Mayakitap.

Durgun, B. (2015). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan hizmetler. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Felton, D. (2012). Monstrosity or disability? Ancient accounts of accelerated ageing. *Folklore*, 123(3), 355-361.

Fornaro, M., Clementi, N., & Fornaro, P. (2009). Medicine and psychiatry in Western culture: Ancient Greek myths and modern prejudices. *Annals of General Psychiatry*, 8(21).

Göçen, G. (2018). Psikoloji, mitoloji ve din. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Gönen, E. & Hablemitoğlu, Ş. (2001). Yaşlıların bakımına ilişkin etik yaklaşım. K. Karataş (Ed.) içinde, *Sosyal Hizmet Sempozyumu* (s. 174-182). Ankara: SHÇEK ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Ortak Yayını.

Granger, A., Mott, R., & Emambokus, N. (2016). Is aging as inevitable as death and taxes?. *Cell Metab.*, 23(6), 947-948.

Greek Gods & Goddesses. (June 10, 2018). Geras. Erişim adresi: <https://greekgodsandgoddesses.net/gods/geras/> adresinden alındı.

Grimal, P. (2012). Mitoloji sözlüğü: Yunan ve Roma. (Çev. Sevgi Tamgüç). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Hard R. (2004). *The routledge handbook of Greek mythology*. London: Taylor and Francis.

Hoare, M., Das, T., & Alexander, G. (2010). Ageing, telomeres, senescence, and liver injury. *Journal of Hepatology*, 53, 950-961.

İçli, G. (2004). Huzurevinde kalan yaşlılar üzerine bir araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1, 5-24.

İnce Yakar, H. G. (2019). Mitolojik çağlardan Anthropocene: Doğa ve insan ilişkisi. *Journal of Human Sciences*, 16(3), 712-720. doi:10.14687/jhs.v16i3.5124

Kalaycı, I., Özkul M., Yazıcı S. Ö., & Küpeli A. (2017). İhmal ve istismarın görünmeyen yüzü: Yaşlı istismarı ve ihmali bir önlem olarak sağlık hizmetlerinde yardımcı personel eğitiminin önemi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 576-593.

Kalınkara, V. (2011). Temel gerontoloji: Yaşlılık bilimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karakis, I. (2018). Neuroscience and Greek mythology. *Journal of the History of the Neurosciences*, 28(1), 1-22.

Kılıç, Ü. & Şelimen, D. (2017). Yaşlıları huzurevi yaşamını seçmeye zorlayan nedenlerin belirlenmesi. *G.O.P. Taksim E.A.H. JAREN*, 3(2), 73-82.

Kılıç, Y. & Eser, E. (2017). Eskiçağ toplumlarının mitolojisinde ölümsüzlük arayışı (ölümsüzlük sembolü olarak bazı bitki, su ve hayvanlar). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(13), 122-156.

Komp, K. & Aartsen, M. (2013). Introduction: Older people under the Magnifying Glass, K. Komp & M. Aartsen (Ed.) in, *Old Age In Europe: A Textbook of Gerontology* (p. 1-14). London: Springer.

Koşar, N. (1996). Sosyal hizmetlerde yaşlı refah alanı. Ankara: Şafak Matbaacılık.

Maicar. (2020). Geras (Old Age). <http://www.maicar.com/GML/Geras.html> adresinden alındı.

Malaguarnera, M., Pistone, G. & Motta, M. (1995). Mythology and medicine: The elderly and quality of life. *British Medical Journal*, 311(7013).

Marneros, A. (2008). Psychiatry's 200th birthday. *British Journal of Psychiatry*, 193(1), 1-3. doi:10.1192/bjp.bp.108.051367

Morley, J. E. (2004). A brief history of geriatrics. *Journal of Gerontology: Medical Sciences*, 59(11), 1132-1152.

Özmete, E. (2019). Yeni yüzyılda yaşlanma için gündem: Temel kavramlar ve yaklaşımlar. U. Yanardağ & M. Zubaroglu Yanardağ (ed.) içinde *Yaşlılık ve sosyal hizmet içinde* (s. 11-29). Ankara: Nika Yayınevi

- Saydam, M. B. (1997). Deli Dumrul'un bilinci. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sears, K. (2018). Mitoloji 101. (Çev. E. Duru). İstanbul: Say Yayınları.
- Sevil, H. T. (2005). Yaşlılığın sosyal anatomisi. Ankara: Sabev Yayınları.
- Subaşı, E. E. (2019). Antik Yunan mitolojik unsurlarının kültürel bağlamda reklamcılık alanına yansımaları, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Karalar, Ş. (2019). Yunan mitolojisindeki antropomorfik Tanrı anlayışının Hıristiyanlıktaki izleri, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Zastrow, C. (2015). Sosyal hizmete giriş. Ankara: Nika Yayınları.